Меншік иесі және баспагер:
«Қазақстан Республикасының Заңнама институты» ММ
2006 жылдан бастап шығады
Журналдың материалдары **www.iz.adilet.gov.kz** сайтында орналастырылған
Заң ғылымдары бойынша диссертациялардың негізгі ғылыми нәтижелерін жариялауға арналған басылымдар тізіліміне енгізілген (ҚР БҒМ БҒСБК 30.05.2013 ж. №894 бұйрығы)
Редакциялық кеңес құрамы
Сәрпеков Р.Қ. *(Астана, Қазақстан) – (төраға)*
Абайділдинов Е.М. *– з.ғ.д. (Астана, Қазақстан)*
Абызов Р.М. *– з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)*
Белых В.С. *– з.ғ.д. (Екатеринбург, Ресей)*
Губин Е.П. *– з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)*
Борчашвили И.Ш. *– з.ғ.д. (Астана, Қазақстан)*
Мельник Р.С. *– з.ғ.д. (Киев, Украина)*
Моисеев А.А. *– з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)*
Муромцев Г.И. *– з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)*
Рахметов С.М. *– з.ғ.д. (Астана, Қазақстан)*
Малиновский В.А. *– з.ғ.д. (Астана, Қазақстан)*
Шерубай Құрманбайұлы *– ф.ғ.д. (Астана, Қазақстан)*
Редакциялық алқа құрамы
Құлжабаева Ж.О. *– з.ғ.к. (Астана, Қазақстан) – (төраға)*
Азер Алиев *– PhD (Киль, Германия)*
Айымбетов М.А. *– ҚР еңбек сіңірген мәдениет қайраткері (Астана, Қазақстан)*
Байниязова З.С. *– з.ғ.к. (Саратов, Ресей)*
Қазбаева Ә.Ғ. *– з.ғ.к. (Астана, Қазақстан)*
Казиев З.Ғ.*– з.ғ.к. (Астана, Қазақстан)*
Қоныс В.Т. *– з.ғ.к. (Астана, Қазақстан)*
Куликпаева М.Ж. *– PhD (Астана, Қазақстан)*
Мұшанов Т.Е. *(Астана, Қазақстан)*
Нұрғазинов Б.Қ. *– з.ғ.к. (Астана, Қазақстан)*
Нұрмағамбетов Р.Ғ. *– PhD (Қостанай, Қазақстан)*
Рахымбердин К.Х. *– з.ғ.д. (Өскемен, Қазақстан)*
Тегізбекова Ж.Ч. *– з.ғ.к. (Бішкек, Қырғызстан)*
Тілембаева Ж.О. *– з.ғ.к. (Астана, Қазақстан)*
Журнал редакциясы
Колтубаева Г.Б.
Ермек А.Б.
Ердешева Д.Т.
Жұмагелдина Б.Ж.
Байленова А.Қ.
Джамбуршин К.А.
Қазақстан Республикасы Мәдениет және ақпарат министрлігі Ақпарат және мұрағат комитетінің БАҚ есепке қою туралы куәлігі № 11219-Ж 15.11.2010 ж. (Алғашқы есепке қою кезіндегі нөмірі мен мерзімі №6592-Ж. 07.09.2005 ж.)
Мекен-жайы:
Қазақстан Республикасы, 010000, Астана қ., Мәңгілік ел даңғ., 8 үй
тел.: 8 (7172) 74-02-06;
факс: 8(7172)74-14-43
www.iz.adilet.gov.kz
E-mail: instzak-kz@mail.ru, institutzakonodatelstva@gmail.com

МАЗМҰНЫ

Редакция бағанасы 8

ҚР Әділет министрі М. Бекетаевтың «Үкіметтің Конституция шеңберіндегі өкілеттіктері» тақырыптағы ғылыми-практикалық конференцияда сөз сөйлеуі 12

«Жаршының» мұрағат беттері
Т.С. САФАРОВА *Қазақстан Республикасында құқықтық мониторинг жүргізуді одан әрі жетілдірудің кейбір теориялық аспектілері (ҚР ЗИ Жаршысы, №2(34)-2014 ж., 92-96 б.)* 14
А.Ө. ҚАЛИЕВА *З.ғ.к. Т.С. Сафарованың «Қазақстан Республикасында құқықтық мониторинг жүргізуді одан әрі жетілдірудің кейбір теориялық аспектілері» ғылыми жарияланымына қайта оралғанда* 17

Конституциялық және әкімшілік құқық
Р.Қ. СӘРПЕКОВ Ғылыми сараптама институтының заң шығармашылығы қызметінің тиімділігін арттырудағы рөлі және оның даму перспективалары туралы 20
А.А. МАКСУРОВ Голландия мен Бельгия корольдіктерінің, Ұлы Люксембург Герцогтігінің конституциялық актілерінде мемлекетаралық үйлестіруді іске асырудың проблемалары 27
Б.К. НҰРҒАЗИНОВ, Н.М. ПРИМАШЕВ Әкімшілік және өзге де жария-құқықтық қатынастардан туындайтын әкімшілік дау нысанасының проблемасын қою жайында 34
С.К. УКИН, Д.С. БАТЫРБЕКОВА «Астана» халықаралық қаржы орталығы актілерінің қолданысы және оларды уақытта, кеңістікте және тұлғалар шеңбері бойынша орындау ерекшеліктері 41

Азаматтық және азаматтық іс жүргізу құқығы
М.К. СҮЛЕЙМЕНОВ Шарт алдындағы қатынастар 50
В.Т. КОНУСОВА, М.Н. АБИЛОВА Қазақстандағы сот қарауын кеңейту туралы мәселеге сот прецедентімен арақатынас тұрғысынан тұжырымдамалық көзқарас 65
А.К. КҰСАЙЫНОВА, Л.Т. НАЗАРҚҰЛОВА Қазақстандағы көліктік-транзиттік қатынастарды құқықтық реттеу 77
Х.-Й. ШРАММ Жария-құқықтық және жеке-құқықтық реттеу әдістерінің арақатынасы 84

Қылмыстық құқық және қылмыстық процесс
Р.Қ. СӘРПЕКОВ, С.М. РАХМЕТОВ Қылмыстық кодекстің экологиялық қылмыстық құқық бұзушылық үшін жауапкершілік туралы нормаларының кемшіліктері және оларды жою жолдары 94
А.Н. АХПАНОВ, Ф.Р. АХМЕДЖАНОВ Сотқа дейінгі қылмыстық іс жүргізудегі прокурорлық қадағалау мен ведомстволық процестік бақылаудың арақатынасы туралы 99
А.Т. КАРИПОВА, Е.А. ОМАРОВ, Б.Ж. ШОТКИН Татуласуға байланысты қылмыстық жауаптылықтан босату және процестік шығындарды өндіріп алу: жай-күй мен проблемалар 107
Н.К. ИМАНҒАЛИЕВ Мұнай ұрлығы үшін қылмыстық жауаптылықтан ақталмайтын негіздер бойынша босатудың кейбір мәселелері 117

Халықаралық құқық және салыстырмалы құқықтану
М.Ж. КУЛИКПАЕВА Ғарыш кеңістігінің құқықтық режимінің кейбір аспектілері 123
С.Б. АНИКИН, С.В. ПОЛЯКОВА Шет елдердегі полиция институты: тарихи негіздер мен қазіргі заманғы тұжырымдамалар 129

МАЗМҰНЫ

Құқықтық мониторинг

Г.Б. ҚЫСЫҚОВА, А.Ө. ҚАЛИЕВА ЕАЭО шеңберінде еңбек көші-қонын құқықтық реттеуді талдау 134

Е.А. АХМЕТОВ, О.С. ҚАРАХОЖАЕВ Адамдарды қоғамнан уақытша оқшаулауды қамтамасыз ететін арнаулы мекемелерде ұстау тәртібі мен шарттарының проблемалық аспектілері жайында (заңнама мониторингі) 140

Мемлекеттік тілдегі заң шығармашылығы практикасынан

М.А. АЙЫМБЕТОВ, Е.М. ЕЛУБАЙ Терминдік тұрақты тіркестердің түпмәтіндік ерекшеліктеріН.Н. ИСАҚ Рухани жаңғыру аясындағы тілдің рөлі 147

Г.Н. КҮЗЕМБАЕВА Қазақ тіліндегі кірме сөздер проблемалары 151

Е.С. САФУАНИ Заңнама терминдерін жүйелеу мәселелері 155

Ж.М. ТҰРАРОВА, А.Н. КАДИРОВА Халықаралық шарттар мәтінін терминдік тұрғыдан нақтылау 159

Жас ғалым мінбері

М.Т. ӘКІМЖАНОВА Қазақстан Республикасының заңнамасы бойынша баланың жеке мүліктік емес құқықтарын қорғаудың кейбір проблемалары 169

К.К. САБИРОВ Қазақстан Республикасында FIDIC құрылыс келісімшарттары нысандарының кейбір ерекшеліктері мен заңды бейімделуінің проблемалары 177

Ж.Б. ДОСМАҒАМБЕТОВА Көлік құралдары иелерінің азаматтық-құқықтық жауапкершілігін міндетті сақтандыруды реттейтін Қазақстан Республикасының заңнамасын талдау 184

М.М. РАХЫМБЕКОВ Үкіметтік емес ұйымдар Қазақстан Республикасындағы діни экстремизмнің алдын алу субъектілері ретінде 190

Ғылыми өмір хроникасы

Францияға қызметтік сапар туралы ақпараттық хабарлама, 2018 жылғы 18-29 маусым, Париж қ. 198

Эстония мен Нидерландыға қызметтік сапар туралы ақпараттық хабарлама 201

Теңіз құқығы бойынша Йосу (Оңтүстік Корея) академиясына қатысу туралы ақпараттық хабарлама, 2018 жылғы 27 тамыз-7 қыркүйек, Йосу қ. 207

Қазақстан Республикасы Заңнама институтының кітапхана қорына түскен басылымдар көрмесі туралы ақпараттық хабарлама 212

Әдебиет көрмесі туралы ақпараттық хабарлама 215

Есімнама

Заң ғылымдарының докторы, профессор Р.Т. Нұртаевқа – 70 жас 217

Библиография

М.К. Сүлейменовтің «Международное частное право и международный гражданский процесс». - Алматы: «Заңгер» заң фирмасы, 2018. - 496 б. кітабына рецензия 218

Р.Т. Нұртаевтің «Актуальные проблемы повышения эффективности борьбы с преступностью в Республике Казахстан в целях противодействия опасным вызовам и угрозам XXI века». - LAP Lambert Academic Publishing, 2018. – 120 б. монографиясына рецензия 220

Даналық ойлар 224

Собственник и издатель:
ГУ «Институт законодательства Республики Казахстан»
Издается с 2006 года
Все материалы журнала размещаются на сайте **www.iz.adilet.gov.kz**
Включен в перечень изданий для публикации основных научных результатов диссертаций по юридическим наукам
(Приказ ККСОН МОН РК №894 от 30.05.2013 г.)
Состав Редакционного совета
Сарпеков Р.К. *(Астана, Казахстан) – (председатель)*
Абайдельдинов Е.М. *– д.ю.н. (Астана, Казахстан)*
Абызов Р.М. *– д.ю.н. (Москва, Россия)*
Белых В.С. *– д.ю.н. (Екатеринбург, Россия)*
Губин Е.П. *– д.ю.н. (Москва, Россия)*
Борчашвили И.Ш. *– д.ю.н. (Астана, Казахстан)*
Мельник Р.С. *– д.ю.н. (Киев, Украина)*
Моисеев А.А. *– д.ю.н. (Москва, Россия)*
Муромцев Г.И. *– д.ю.н.(Москва, Россия)*
Рахметов С.М. *– д.ю.н. (Астана, Казахстан)*
Малиновский В.А. *– д.ю.н. (Астана, Казахстан)*
Шерубай Құрманбайұлы *– д.ф.н. (Астана, Казахстан)*
Состав Редакционной коллегии
Кулжабаева Ж.О. *– к.ю.н. (Астана, Казахстан) – (председатель)*
Азер Алиев *– PhD (Киль, Германия)*
Айымбетов М.А. *– заслуженный деятель культуры РК (Астана, Казахстан)*
Байниязова З.С. *– к.ю.н. (Саратов, Россия)*
Казбаева А.Г. *– к.ю.н. (Астана, Казахстан)*
Казиев З.Г. *– к.ю.н. (Астана, Казахстан)*
Конусова В.Т. *– к.ю.н. (Астана, Казахстан)*
Куликпаева М.Ж. *– PhD (Астана, Казахстан)*
Мушанов Т.Е. *(Астана, Казахстан)*
Нургазинов Б.К. *– к.ю.н. (Астана, Казахстан)*
Нурмагамбетов Р.Г. *– PhD (Костанай, Казахстан)*
Рахимбердин К.Х. *– д.ю.н. (Усть-Каменогорск, Казахстан)*
Тегизбекова Ж.Ч. *– к.ю.н. (Бишкек, Кыргызстан)*
Тлембаева Ж.У. *– к.ю.н. (Астана, Казахстан)*
Редакция журнала
Колтубаева Г.Б.
Ермек А.Б.
Ердешева Д.Т.
Жумагелдина Б.Ж.
Байленова А.К.
Джамбуршин К.А.
Свидетельство о постановке на учет СМИ № 11219-Ж от 15.11.2010 г. Комитета информации и архивов Министерства культуры и информации Республики Казахстан (№ и дата первичной постановки на учет №6592-Ж. 07.09.2005 г.)
Адрес:
Республика Казахстан,
010000, г. Астана, пр. Мәңгілік ел, д. 8
тел.: 8 (7172) 74-02-06;
факс: 8(7172)74-14-43
www.iz.adilet.gov.kz
E-mail: instzak-kz@mail.ru,
institutzakonodatelstva@gmail.com

СОДЕРЖАНИЕ

Колонка редакции 9

Выступление Министра юстиции РК М. Бекетаева на научно-практической конференции на тему «Полномочия Правительства в рамках Конституции» 12

Архивные страницы «Вестника»
Т.С. САФАРОВА Некоторые теоретические аспекты дальнейшего совершенствования проведения правового мониторинга в Республике Казахстан (Вестник ИЗ РК №2(34)-2014 г., С. 92-96) 14
А.У. КАЛИЕВА Возвращаясь к научной публикации к.ю.н. Сафаровой Т.С. «Некоторые теоретические аспекты дальнейшего совершенствования проведения правового мониторинга в Республике Казахстан» 17

Конституционное и административное право
Р.К. САРПЕКОВ О роли института научной экспертизы в повышении эффективности нормотворческой деятельности и перспективах его развития 20
А.А. МАКСУРОВ Проблемы реализации межгосударственной координации в конституционных актах королевств Голландии и Бельгии, Великого Герцогства Люксембурга 27
Б.К. НУРГАЗИНОВ, Н.М. ПРИМАШЕВ К постановке проблемы предмета административного спора, возникающего из административных и иных публично-правовых отношений 34
С.К. УКИН, Д.С. БАТЫРБЕКОВА Действие актов Центра Международного финансового центра «Астана» и особенности их исполнения во времени, пространстве и по кругу лиц 41

Гражданское и гражданско-процессуальное право
М.К. СУЛЕЙМЕНОВ Преддоговорные отношения 50
В.Т. КОНУСОВА, М.Н. АБИЛОВА Концептуальный подход к вопросу о расширении судебного усмотрения в Казахстане в аспекте соотношения с судебным прецедентом 65
А.К. КУСАИНОВА Л.Т. НАЗАРКУЛОВА Правовое регулирование транспортно-транзитных отношений в Казахстане 77
Х.-Й. ШРАММ Соотношение публично-правовых и частно-правовых методов регулирования 84

Уголовное право и уголовный процесс
Р.К. САРПЕКОВ, С.М. РАХМЕТОВ Недостатки норм Уголовного кодекса об ответственности за экологические уголовные правонарушения и пути их устранения 94
А.Н. АХПАНОВ, Ф.Р. АХМЕДЖАНОВ О соотношении прокурорского надзора и ведомственного процессуального контроля в досудебном уголовном производстве 99
А.Т. КАРИПОВА, Е.А. ОМАРОВ, Б.Ж. ШОТКИН Освобождение от уголовной ответственности в связи с примирением и взыскание процессуальных издержек: состояние и проблемы 107
Н.К. ИМАНГАЛИЕВ Некоторые вопросы освобождения от уголовной ответственности за хищение нефти по нереабилитирующим основаниям 117

Международное право и сравнительное правоведение
М.Ж. КУЛИКПАЕВА Некоторые аспекты правового режима космического пространства 123
С.Б. АНИКИН, С.В. ПОЛЯКОВА Институт полиции в зарубежных странах: исторические основы и современные концепции 129

Правовой мониторинг

Г.Б. КЫСЫКОВА, А.У. КАЛИЕВА Анализ правового регулирования трудовой миграции в рамках ЕАЭС 134

Е.А. АХМЕТОВ, О.С. КАРАХОЖАЕВ К проблемным аспектам порядка и условий содержания лиц в специальных учреждениях, обеспечивающих временную изоляцию от общества (мониторинг законодательства) 140

Из практики законотворчества на государственном языке

М.А. АЙЫМБЕТОВ, Е.М. ЕЛУБАЙ Особенности терминообразующих словосочетаний в законодательных текстах 147

Г.Н. КУЗЕМБАЕВА Проблемы заимствованных слов в казахском языке 151

Е.С. САФУАНИ Вопросы систематизации терминов в законодательстве 155

Ж.М. ТУРАРОВА, А.Н. КАДИРОВА Терминологическое уточнение текстов международных договоров 159

Трибуна молодого ученого

М.Т. АКИМЖАНОВА Некоторые проблемы защиты личных неимущественных прав ребенка по законодательству Республики Казахстан 169

К.К. САБИРОВ Некоторые особенности и проблемы юридической адаптации форм строительных контрактов FIDIC в Республике Казахстан 177

Ж.Б. ДОСМАГАМБЕТОВА Анализ законодательства Республики Казахстан, регулирующего обязательное страхование гражданско-правовой ответственности владельцев транспортных средств 184

М.М. РАХИМБЕКОВ Неправительственные организации как субъекты предупреждения религиозного экстремизма в Республике Казахстан 190

Хроника научной жизни

Информационное сообщение о служебной поездке во Францию, 18-29 июня 2018 года, г. Париж 199

Информационное сообщение о служебной поездке в Эстонию и Нидерланды 203

Информационное сообщение об участии в Академии Йосу (Корея) по морскому праву, 27 августа-7 сентября 2018 года, г. Йосу 208

Информационное сообщение о выставке изданий, поступивших в фонд библиотеки Института законодательства Республики Казахстан 213

Информационное сообщение о выставке литературы 216

Персоналии

Доктору юридических наук, профессору Р.Т. Нуртаеву – 70 лет 217

Библиография

Рецензия на книгу М.К. Сулейменова «Международное частное право и международный гражданский процесс». - Алматы: Юридическая фирма «Зангер», 2018. - 496 с. 218

Рецензия на монографию д.ю.н., проф.Нуртаева Р.Т. «Актуальные проблемы повышения эффективности борьбы с преступностью в Республике Казахстан в целях противодействия опасным вызовам и угрозам XXI века». - LAP Lambert Academic Publishing, 2018. – 120 с. 220

Мудрые мысли 224

Owner and publisher:
SI «Legislation Institute
of the Republic of Kazakhstan»
Published since 2006
All journal materials are placed
on the website
www.iz.adilet.gov.kz
Included in the list of publications of basic scientific results of dissertations on legal sciences (Order CCES MES RK №894 from 05.30.2013)
Editorial Council members
Sarpekov R.K. *(Astana, Kazakhstan) – (Chairman)*
Abaydeldinov E.M. *– d.j.s. (Astana, Kazakhstan)*
Abyzov R.M. *– d.j.s. (Moscow, Russian)*
Belih V.S. *– d.j.s. (Ekaterinburg, Russian)*
Gubin E.P. *– d.j.s. (Moscow, Russian)*
Borchashvili I.Sh. *– d.j.s. (Astana, Kazakhstan)*
Melnik R.S. *– d.j.s. (Kiev, Ukraine)*
Moiseev A.A. *– d.j.s. (Moscow, Russian)*
Muromcev G.I. *– d.j.s. (Moscow, Russian)*
Rahmetov S.M. *– d.j.s. (Astana, Kazakhstan)*
Malinovski V.A. *– d.j.s. (Astana, Kazakhstan)*
Sherubai Kurmanbaiuly *– d.ph.s. (Astana, Kazakhstan)*
Editorial Board members
Kulzhabayeva Zh.O. *– c.j.s. (Astana, Kazakhstan) – (Chairman)*
Azer Aliyev *– PhD (Kiel, Germany)*
Aiymbetov M.A. *– Honored Worker of Culture of Kazakhstan, (Astana, Kazakhstan)*
Bainiyazova Z.S. *– c.j.s. (Saratov, Russian)*
Kazbayeva A.G– *c.j.s. (Astana, Kazakhstan)*
Kaziyev Z.G. *– c.j.s. (Astana, Kazakhstan)*
Konusova V.T. *– c.j.s. (Astana, Kazakhstan)*
Kulikpayeva M.Zh. *– PhD (Astana, Kazakhstan)*
Mushanov T.E. *(Astana, Kazakhstan)*
Nurgazinov B.K. *– c.j.s. (Astana, Kazakhstan)*
Nurmagambetov R.G. *– PhD (Kostanai, Kazakhstan)*
Rakhimberdin K.H. *– d.j.s. (Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan)*
Tegizbekova Zh.Ch. *– c.j.s. (Bishkek, Kyrgyzstan)*
Tlembaeyva Zh.U. *– c.j.s. (Astana, Kazakhstan)*
The editorial staff
Koltubayeva G.B.
Yermek A.B.
Yerdesheva D.T.
Zhumageldina B.Zh.
Bailenova A.K.
Dzhamburshin K.A.
The certificate of registration of mass media №11219-G from 15.11.2010 from the Committee of Information and Archives of the Ministry of Culture and Information of the Republic of Kazakhstan (Number and date of primary registration №6592-Zh.07.09.2005.)
Address:
The Republic of Kazakhstan,
010000, Astana, Mangilik el pr., 8
tel .: 8 (7172) 74-02-06
fax: 8 (7172) 74-14-43
www.iz.adilet.gov.kz
e-mail: instzak-kz@mail.ru,
institutzakonodatelstva@gmail.com

CONTENT

Editorial 10

Speech of the Minister of Justice of the Republic of Kazakhstan M. Beketayev at the academic and practical conference on the topic «The powers of the Government within the framework of the Constitution» 12

The archive pages of «Bulletin»

T.S. SAFAROVA Some theoretical aspects of further improvement of legal monitoring in the Republic of Kazakhstan (The Bulletin of The Institute of Legislation of the Republic of Kazakhstan №2(34)-2014., P. 92-96 14

A.U. KALIEVA The return to the academic publication of c.j.s., T.S. Safarova «Some theoretical aspects for further improvement of legal monitoring in the Republic of Kazakhstan» 17

Constitutional and Administrative Law

R.K. SARPEKOV About the role of institute of scientific expertise in enhancing the efficiency of norm-making activity and prospects of its development 20

A.A. MAKSUROV Problems in realization of interstate coordination in the constitutional acts of the kingdoms of Holland and Belgium, the Grand Duchy of Luxembourg 27

B.K. NURGAZINOV, N.M. PRIMASHEV The statement of the problem of the subject of an administrative dispute arising from administrative and other public legal relations 34

S.K. UKIN, D.S. BATYRBEKOVA Action of acts of the Center of the International financial center «Astana» and features of their execution in time, space and scope 41

Civil and Civil Procedural Law

M.K. SULEYMENOV Precontractual relations 50

V.T. KONUSSOVA, M.N. ABILOVA The conceptual approach to the issue of widening judicial discretion in Kazakhstan in the aspect of correlation with the judicial precedent 65

A.K. KUSAINOVA, L.T. NAZARKULOVA Legal regulation of transport-transit relations in Kazakhstan 77

H.-J. SCHRAMM Correlation of public-legal and private-legal methods of regulation 84

Criminal law and Criminal procedure

R.K. SARPEKOV, S.M. RAKHMETOV Disadvantages of the Criminal code norms on liability for environmental criminal offenses and the ways to eliminate them 94

A.N. AKHPANOV, F.R. AKHMEJANOV The comparison of prosecutor's surveillance and departmental procedural control in pre-trial criminal proceeding 99

A.T. KARIPOVA E.A. OMAROV, B.J. SHOTKIN Exemption from criminal liability in connection with reconciliation and recovery of procedural costs: status and problems 107

N.K. IMANGALIEV Some issues of the exemption from criminal liability for oil theft on non-rehabilitating grounds 117

International and Comparative law

M. ZH. KULIKPAYEVA Some aspects of legal regime of outer space 123

S.B. ANIKIN, S.V. POLYAKOVA Institute of police in foreign countries: historical foundations and modern concepts 129

CONTENT

Legal monitoring

G.B. KYSSYKOVA, A.U. KALIEVA Analysis of regulation of labour migration in the framework of the EAEU 134
E.K. AKHMETOV, O.C. KARAKHOZHAYEV The problem aspects of order and conditions of detention of persons in special establishments providing time insulation from the company (the monitoring of legislation) 140

Lawmaking practice in the official language

M. AIYMBETOV, E.M. ELUBAY Singularities of term-forming phrases in law texts 147
G.N. KUZEMBAYEVA Problems of borrowed words in the Kazakh language 151
E.S. SAFUANI Questions of the systematization of terms in legislation 155
ZH.M. TURAROVA, A.N. KADIROVA Terminological clarification of the texts of international treaties 159

Young scholar tribune

M.T. AKIMZHANOVA Some problems in protection of personal non-important rights of the child under the legislation of the Republic of Kazakhstan 169
K.K. SABIROV Some of the features and issues of legal adaptation of the FIDIC contract forms in Kazakhstan 177
ZH.B. DOSMAGAMBETOVA Analysis of the legislation of the Republic of Kazakhstan regulating compulsory insurance of civil liability of owners of vehicles 184
M.M. RAKHIMBEKOV Non-governmental organizations as the subjects of prevention of religious extremism in the Republic of Kazakhstan 190

The Chronicle of Scientific Life

Information note on the business trip to France, Paris, June 18-29, 2018 200
Information note on the business trip to Estonia and Netherlands 205
Information note on the participation at the Yeosu (South Korea) Academy of the law of the sea, August 27-September 7, 2018, Yeosu 211
Information note on the exhibition of received publications by the library fund of the Institute of Legislation of the Republic of Kazakhstan 214
Informational message on the exhibition of literature 215

Personalities

70 years to the doctor of legal sciences, professor R.T. Nurtaev 217

Bibliography

REVIEW of the Book of M.K. Suleimenov «International private law and the international civil process». - Almaty: Law firm «Zanger», 2018. - 496 s. 218
REVIEW of the monograph by Doctor of Law, prof. Nurtayev R.T. “Actual problems of increasing the effectiveness of the fight against crime in the Republic of Kazakhstan in order to cross the dangerous challenges and threats of the XXI century”. - LAP Lambert Academic Publishing, 2018. - 120 p. 220

Wise thoughts 224

УДК 347.63 (574)+(1-87)

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ЗАҢНАМАСЫ БОЙЫНША БАЛАНЫҢ ЖЕКЕ МҮЛІКТІК ЕМЕС ҚҰҚЫҚТАРЫН ҚОРҒАУДЫҢ КЕЙБІР МӘСЕЛЕЛЕРІ

Маржангуль Турсунхановна Акимжанова
Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университетінің докторанты, Қарағанды, Қазақстан Республикасы; e-mail: makimzhanova@inbox.ru

Түйін сөздер: *баланың жеке мүліктік емес құқықтары; іске асыру; халықаралық стандарттар; Қазақстан Республикасы; бала құқықтарын қорғау*

Аннотация. *Зерттеудің мақсаты балалардың құқықтарына қатысты халықаралық құқық нормаларын іске асырудың құқық қолдану практикасының теориялық ережелерін және проблемаларын, соның ішінде Қазақстан Республикасының ұлттық заңнамасында жеке мүліктік емес құқықтарды кешенді талдау, ұлттық заңнаманы жетілдіруге бағытталған ұсыныстар әзірлеу болып табылады.*

Бала құқықтары туралы конвенция нормалары мен ұлттық заңнаманың салыстырмалы - құқықтық талдауы Қазақстанда бала құқықтары туралы конвенцияның ережелеріне сәйкес келтіру мақсатында өзінің ұлттық заңнамасын жетілдіру бойынша белсенді жұмыс жүргізіліп жатқанын атап өтуге мүмкіндік береді. Баланың заңмен реттелетін жеке мүліктік емес құқықтары, теориялық ұстанымдары, статистикалық деректер мұқият қаралып, сот практикасынан практикалық материалдар талданады.

Автор әзірлеген ұсыныстарды, жинақталған нақты материалдарды балалармен жұмыс істейтін, түрлі министрліктер мен ведомстволар, қазақстанның үкіметтік емес ұйымдары, ата-ана қауымдастығы және басқа да мүдделі тараптар мамандары жағдайды жақсарту және балалардың құқықтарын құрметтеу үшін қолдана алады. Сонымен қатар, зерттеудің нәтижелерін оқу үрдісінде «Қазақстан Республикасының отбасы құқығы» пәнін оқытуда, осы тақырып бойынша ғылыми зерттеулерде қолдануға болады.

Зерттеу негізі бойынша халықаралық құқықтық актілердің нормаларына сәйкес ұлттық заңнамада балалардың жеке мүліктік емес құқықтарын қорғау және іске асыруды жетілдіруге бағытталған тұжырымдар жасалды.

Мақаланы жазуда жеке-ғылыми және жалпы танымдық ғылыми әдістер қолданылды: нормативтік-логикалық, тарихи, салыстырмалы заң, аналитикалық, синтез, жүйелік-құқықтық және тағы басқа.

НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ ЗАЩИТЫ ЛИЧНЫХ НЕИМУЩЕСТВЕННЫХ ПРАВ РЕБЕНКА ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Акимжанова Маржангуль Турсунхановна
Докторант Карагандинского государственного университета им.академика Е.А. Букетова, г. Караганда, Республика Казахстан; e-mail: makimzhanova@inbox.ru

Ключевые слова: *личные неимущественные права ребенка; имплементация; международные стандарты; Республика Казахстан; защита прав ребенка.*

Аннотация. *Целью исследования является комплексный анализ теоретических положений и проблем правоприменительной практики имплементации международно-правовых норм о правах ребенка, в том числе и личных неимущественных прав в национальное законодательство Республики Казахстан, выработка предложений, направленных на совершенствование национального законодательства.*

Проведенный сравнительно-правовой анализ норм Конвенции о правах законодательства с целью его приведения в соответствие с положениями Конвенции о правах ребенка. Тщательному анализу подвергнуты личные неимущественные права ребенка, регламентированные законодательством, теоретические положения, статистиче-

ские данные, проанализированы практические материалы из судебной практике.

Разработанные автором рекомендации и предложения, собранный фактический материал могут быть использованы специалистами, работающими с детьми, различными министерствами и ведомствами, неправительственными организациями Казахстана, родительской общественностью и другими заинтересованными сторонами для улучшения положения и соблюдения прав детей. Наряду с этим, результаты исследования могут найти применение в дальнейших научных исследованиях по данной проблематике, в учебном процессе при преподавании дисциплины «Семейное право Республики Казахстан».

На основании проведенного исследования сделаны выводы, направленные на совершенствование механизма защиты и реализации личных неимущественных прав детей в национальном законодательстве в соответствии с нормами международных правовых актов.

При написании статьи применялись частно-научные и общенаучные методы познания: нормативно-логический, исторический, сравнительное правоведение, аналитический, синтез, системно-правовой и другие.

SOME PROBLEMS IN PROTECTION OF PERSONAL NON-IMPORTANT RIGHTS OF THE CHILD UNDER THE LEGISLATION OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Akimzhanova Marzhangul. T.
PhD the doctoral candidate, Faculty of law, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Karagandy, Kazakhstan. e-mail: makimzhanova@inbox.ru

Keywords: *personal non-property rights of the child; the implementation; international standards; the Republic of Kazakhstan; the protection of children's rights.*

Abstract. *The aim of research is a comprehensive analysis of theoretical statements and problems of law enforcement practice of implementation of international legal standards on children's rights, including personal non-property rights in the Republic of Kazakhstan national legislation, development of proposals aimed to improvement of the national legislation.*

Conducted comparative legal analysis of the provisions of the Convention on the Child`s Rights and the national legislation allows to note that Kazakhstan is actively working to improve the national legislation towards for bringing it into conformity with the provisions of the Convention on the Child`s Rights. The personal non-property rights of the child regulated by legislation, theoretical positions, and statistics are subjected to a thorough analysis; practical materials of judicial practice are analyzed.

Recommendations and suggestions developed by the author, collected factual material can be used by professionals working with children, various ministries and departments, non-governmental organizations of Kazakhstan, parent community, and other interested parties to improve the situation and children`s rights observance. Along with this, the research results can be used in further research on this issue, in the educational process in teaching discipline «Family Law of the Republic of Kazakhstan.»

The conclusions directed to improvement of the mechanism for the protection and realization of child`s personal non-property rights in national legislation in conformity with international legal acts are based on the undertaken study.

Private research and common scientific methods of cognition: the regulatory logical, historical, comparative law, analytical, synthesis, system-legal and others are used in writing of the article.

Балалардың жеке мүліктік емес құқықтары заманауи кезеңде ғылыми зерттеулердің маңызды теориялық және тәжірибелік тақырыптарының бірі болып табылады, оның маңыздылығы соңғы онжылдықта бүкіл әлемде айтарлықтай өсті.

Құқықтық мемлекет құру жалпы адам құндылықтарының басымдылығымен, адам мен азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын тануымен тығыз байланысты. Қазақстан Республикасы Конституциясына, жалпыға танылған халықаралық құқықтың қағидаттары мен нормаларын сәйкес Бала құқықтары мен бостандықтары туғаннан балаға тиесілі және мемлекет кепілдік етеді. Сонымен қатар, баланың жеке мүліктік емес құқықтарын қол-

даныстағы нормативтік құқықтық актілердің жетілмегендігіне байланысты толығымен іске асыруға болмайды. Баланың жеке мүліктік емес құқықтарының қазіргі жағдайы, сондай-ақ оның толыққанды құқық субъектісі ретінде танылуы ұлттық отбасылық заңнаманың біртіндеп дамуының нәтижесі болып табылады Баланы жеке мүліктік емес құқықтар кешенімен ғана қамтамасыз ету жеткіліксіз. Балаға оларды іске асыруға заңды мүмкіндік берілуі тиіс.

Н.А. Темникова заң әдебиетінде баланың мүліктік емес құқықтарын салаға байланысты жіктеуді ұсынды:

1) құқықтар жиынтығы құралы арқылы баланың жеке басының дербестігін қамтамасыз ететін, әрбір тұлғаны саралауға мүмкіндік беретін, бір субъектіні басқадан ерекшелейтін құқық. Олардың құқықтық реттелуі түрлі құқық салаларында жүзеге асырылады, онда отбасы-құқықтық аспектілері өмірге және денсаулыққа құқық; жеке тұлғалықтың сақталуы (азаматтығы, есімі, отбасылық байланысы); жеке, отбасылық өмірге қол сұғылмау; ар-намыс пен қадір-қасиетін құрметтеу зерттеледі;

2) баланы әлеуметтендіруді қамтамасыз ететін құқықтар. Сондай-ақ олар сала бойынша әртүрлі. Отбасы-құқықтық сипаты отбасында тұруға және тәрбиеленуге құқығы бар екендігі. Баланы әлеуметтендіруді қамтамасыз ететін басқа да құқықтар (мысалы, білім алуға, мәдениетке үйрену, тілге, өз халқының дініне құқылы), баланың негізгі жалпы білім алуын қамтамасыз ету жауапкершілігі ата-анаға (олардың орнындағы адамдарға) жүктеледі, ішкі отбасылық қатынастарда жүзеге асырылады. Дегенмен, бұл құқықтардың мазмұны олардың мемлекеттік-құқықтық, әкімшілік және басқа да құқықтық қатынастарда жүзеге асырылуын білдіреді.

3) сыртқы әлемде баланың жеке басын іске асыратын конституциялық және салалық құқықтар.Бұл топтың құқықтарына: баланың бірлестіктер бостандығы және бейбіт жиналыстар бостандығына құқығы, түрлі ұлттық және халықаралық негізден алынған ақпаратқа және материалдарға, демалыс және бос уақытқа, ойынға және ойын-сауық іс-шараларына қатысуға, мәдени өмірге қатысуға және өнермен айналысуға құқығы жатады. Отбасылық-құқықтық қатынастарда баланың өз мүдделерін қозғайтын барлық мәселелер бойынша өз пікірін және көзқарасын еркін білдіру құқығы жүзеге асырылады;

4) құқықтық қорғау тетігін жандандыруға (жаңартуға) мүмкіндік беретін баланы қорғауды қамтамасыз ететін құқықтар. Оларға баланың отбасында және одан тыс жерлерде қорғану құқығы; мемлекет тарапынан арнайы қорғау және көмек көрсету жатады [1, 12-13].

Қазақстан Республикасының «Неке (отбасы) және отбасы туралы» Кодексі кәмелетке толмаған балалардың мынадай жеке мүліктік емес құқықтарын белгілейді[1].

Баланың ең маңызды құқықтарының бірі - оның отбасында тұру және тәрбиелену құқығы. Тек отбасы толыққанды тұлға және азамат қалыптастырады, тек сонда ғана әрі қарай дамудың іргетасы қаланады.

Отбасылық тәрбие баланың қалыпты, моральдық, интеллектуалды, әлеуметтік, рухани дамуына, оның болашақта білімін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Ешқандай қоғамдық тәрбиелеудің нысандары балаға отбасын алмастыра алмайды, тіпті сәтсіз отбасы болғанда да. Бұл құқықтың мазмұны мыналарды қамтиды: - біріншіден, өз ата-аналарын білу, және екіншіден, олармен бірге өмір сүру құқығы. Сонымен қатар, бала отбасы дегенді тек ата-аналар мен баладан тұратын отбасы ретінде ғана емес, басқа да бала өсіп жатқан отбасыларды, асырап алушылар, қорғаншылар, қамқоршылар, асырап алушы ата-аналар, қорғаншы отбасылары мен нақты тәрбиешілер отбасы деп түсінуі тиіс. Отбасында тәрбиелеу құқығындағы ең маңызды элемент - баланы отбасылық тәрбиелеудің басымдығы және баланы әдеттегі ортаны өзгертуден туындайтын психологиялық жарақаттардан қорғау.

Іс жүзінде ата-аналардың баланы тәрбиелеудегі міндеттерін бөлу, бір жағынан заңда көрсетілгендей дамыту, ал екінші жағынан – бала тәрбиелеу әдіс-тәсілдерінде бала құқықтарын бұзбау, қатыгез, дөрекі, кемсітушілік ара жігін ажырату өте қиын. Баланың бұл құқығы және ата-аналарының тиісті міндеттері моральдық-этикалық, адамгершілік нормалар, өмір сүру ережелері мен қағидалары саласына қатысты және тек баланың құқықтарын бұзған жағдайда ғана осы қатынастарды құқықтық реттеу туралы айтуға болады.

Өкінішке орай, Қазақстан Республикасында 2017 жылға дейінгі балалардың жағдайы туралы есеп бойынша, 2017 жылы Қазақстанда 27 274 жетім бала мен ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балалар тіркелген[2].

---

[1] *Қазақстан Республикасының «Неке (отбасы) және отбасы туралы» Кодексі. 26 желтоқсан 2011 жыл. // http://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1100000518*

[2] *Доклад о положении детей в Республике Казахстан. Астана, 2017 год // http://www.bala-kkk.kz/sites/default/files/upload/files/Доклад%20% 20рус%20Финал% 21-книга% 2C....%283%29.pdf// Report on the situation of children in the Republic of Kazakhstan. Astana, 2017http://www.bala-kkk.kz/sites/default/files/upload/files/ Доклад%20%20рус%20Финал%21-книга%2C....%283%29.pdf*

Халықаралық деректермен салыстыра қарағанда, әзірге Қазақстандағы интернат мекемелеріндегі балалардың саны көрші мемлекеттердегі бала санына қарағанда едуір жоғары елдердің бірі болып тұр.

Мемлекет жетім балалардың отбасында тұруы мен тәрбиеленуі үшін жағдай жасап күш салып отыр. Жетім балалар мен ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балалардың құқықтарын қорғау саласындағы қазақстандық саясат қолданыстағы жүйені деинституционализациялауға және балаларды отбасыларға орналастыруға бағытталған.

Қазақстан заңнамасына «қонақжай отбасылар», «қамқоршы отбасылар» ұғымдары енгізілген, «Республикалық жетім балалардың деректер қоры, ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балалар және балаларды өз отбасыларында асырап алуға тілек білдірушілер қоры» құрылған. Соңғы бес жылда балалар үйлері азайып, ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балаларды қамқорлықтың балама түрлеріне: патронаттық, асырап алатын отбасылар, отбасылық үлгідегі балалар үйлеріне орналастыру іске асырылуда. Барлық 27,274 баланың 21,051 деинституттандырылған (отбасыларға орналастырылған), 18,941 бала (69%) қамқорлыққа алынған, 1900 бала (7%) патронаттық тәрбиеленуде, 92 бала (0, 3%) асырап алушылар отбасыларында тәрбиеленеді, отбасылық үлгідегі балалар үйінде - 118 бала (0,4%). Ата-анасының қамқорлығынсыз қалған - 6223 бала (23%), жаңа отбасы табылғанша 138 балаларға арналған ұйымдарда тұрып жатыр[3].

ҚР Білім және ғылым министрлігінің жариялаған мәліметтеріне сәйкес, 2020 жылға дейін Қазақстанда отбасылық үлгідегі 9 балар үйі пайда болады. Бүгін республикада 15 балалар үйі мен 11 отбасылық үлгідегі балалар деревнясы қызмет етуде [2]. Қарағанды облысында соңғы 5 жыл ішінде балалар үйінде тәрбиеленушілердің саны 100-150 адамға кеміген. 2013 жылдан бастап 2 балалар үйі, 1 жасөспірімдер үйі, 3 жетім балалар үйі, соның ішінде 1 жеке меншікте жабылған. Бірақ, «әлеуметтік жетімдер» санатына жатқызылған балалардың саны азаймай отыр [3, 103].

Жетім балаларды отбасылық орналастыру нысандарының ішінде бала асырап алу мәнді болып табылады. Бала құқықтары туралы Конвенцияға (21-бап) сәйкестендіріп ұлттық заңнамада қазақстандық азаматтардың бала асырап алуға басым құқығы бекітілген, сондай-ақ қазақстандық азаматтардың балаларды асырап алу тәртібі жеңілдетілген (ҚР «Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы» Кодексінің 13-тарауы).

Баланың мүдделерін жоғары деңгейде қамтамасыз ету қағидасының сақталуына кепілдік беретін 1993 жылғы 29 мамырда Гаагада қабылданған «Балаларды қорғау және баланы шетелдік асырап алуға қатысты ынтымақтастық туралы» конвенцияның нормалары ұлттық заңнамаға имплементацияланды[4]. Конвенцияның қойған талаптары бойынша ҚР Білім және ғылым министрлігі Қазақстан Республикасында шетелдік бала асырап алуға қатысты міндеттерді орындау үшін орталық орган ретінде тағайындалды.

ҚР «Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы» Кодексінің 84-бабының 4-бөлімі бойынша: «Баланы туыстары, Қазақстан Республикасының аумағында және одан тыс жерде тұратын Қазақстан Республикасының азаматтары асырап алмаған жағдайларда ғана Қазақстан Республикасының азаматтары болып табылатын, Республикалық деректер банкінде орталықтандырылған есепте тұрған балалар шетелдіктерге асырап алуға берілуі мүмкін».

Сонымен қатар, сот тәжірибесі көрсеткендей, жеке жағдайларда соттар заң талаптарын бұзған. Мысалы, Қарағанды облыстық ювеналдық сотымен Испания азаматтары Г. және С.-тің арыздары бойынша 2012 жылы туылған кәмелетке толмаған А. – қыз баланы асырап алу туралы іс қаралған. Істі сот талқылауына әзірлеу кезінде уәкілетті органдардың кәмелетке толмаған баланың туысқандарын іздестіру және баланы Қазақстан азаматтарының асырап алу мүмкіндіктерін іздестіру бойынша жұмыстарды жүргізбегендерін сот анықтамаған. Тиісінше, сотқа қажетті материалдар табысталмаған.

«Ботакөз» Балалар үйі» атты мемлекеттік мекеме бала туралы анкета берумен шектелген, онда баланың туысқандары жоқ деп формальды түрде атап көрсетілген. Сондай-ақ баланы бастапқы, аймақтық және орталықтандырылған есепке тіркеу сәттерінен бастап сол баланы асырап алғысы келетін туысқандарына немесе Қазақстан Республикасының азаматтарына асырап алуға ұсынылғанын растайтын мәліметтер іс материалдарында жоқ болып шықты. Осындай мән-жайларға қарамастан сот Кодекстің 3-бабының 3-бөлімін бұзып,

---

[3] *Доклад о положении детей в Республике Казахстан. Астана, 2017 год // http://www.bala-kkk.kz/sites/default/files/upload/files/Доклад%20% 20рус%20Финал% 21-книга% 2С....%283%29.pdf// Report on the situation of children in the Republic of Kazakhstan. Astana, 2017http://www.bala-kkk.kz/sites/default/files/upload/files/ Доклад%20%20рус% 20Финал%21-книга%2С....%283%29.pdf*

[4] *«Балаларды қорғау және баланы шетелдік асырап алуға қатысты ынтымақтастық туралы конвенцияны ратификациялау туралы» Қазақстан Республикасының 2010 жылғы 12 наурыздығы № 253-IV Заңы // http://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z100000253_*

жоғарыда аталған шетелдік асырап алушы азаматтардың арызын қабылдаған және істі мәні бойынша қараған.

Осындай формальдық әрекет сотпен келесі азаматтық іс қаралған жағдайда да орын алған: Франция азаматтары О. және А.-ның 2012 жылы туылған кәмелетке толмаған Г. – қыз баланы асырап алу туралы арызы бойынша азаматтық іс қаралған. Іс материалдарынан белгілі болғандай, Қазақстан азаматтарына асырап алуға ұсынылған балалардың тізімі іске тіркелген, алайда асырап алу сәтінде Г. тегімен тіркелген бала осы тізімде жоқ болып шықты.

Ақтөбе облысы ювеналдық сотында Канада азаматтары Д. және Я.-ның 2011 жылы туылған кәмелетке толмаған Т.-ны асырап алу туралы арызы қаралған. Баланың анасы кәмелетке толмаған. Іс материалдарында Хромтау ауданы Дон кентінде тұратын баланың әжесі туралы мәлімет болған. Бірақ, шетелдік азаматтардың баланы асырап алуы туралы істі жүргізу барысында қамқоршылық және қорғаншылық органы осындай мән-жайға қарамастан баланың басқа да туысқандарын анықтамаған, баланы туысқандарының отбасына беру мүмкіндіктерін қарастырмағаны белгілі болды[5].

Сонымен, тәжірибе материалдарын зерттеу нәтижесінде анықтағанымыз, баланы туысқандарына немесе Қазақстан Республикасы азаматтарына тәрбиелеуге немесе асырап алуға беру мүмкіндіктерін іздестіру туралы мәселе кейбір соттармен формальды түрде айқындалады және балалар үйінің бастықтарының анықтамаларымен рәсімделеді, онда баланы Қазақстан азаматтары тарапынан асырап алуға өтініш білдірілмеді деген мәліметтер көрсетілген, қамқоршылық және қорғаншылық органдарының қорытындыларында да осындай мәліметтер берумен шектелген.

Халықаралық құқық нормасы – «Бала құқықтары туралы» конвенцияда көрсетілген баланың ата-анасын білу құқығы (7-бап)[6] ұлттық заңнамада іске асырылмаған. «Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы» Кодексі бала асырап алу құпиясын белгілейді және ол заңмен қорғалады. «Баланың құқықтарын қорғау жөніндегі функцияларды жүзеге асыратын ұйымдардың лауазымды тұлғалары, ата-аналар, туыстар, бала асырап алуда мемлекеттік тіркеуді жүзеге асыратын мемлекеттік органдар; бала асырап алу туралы шешім қабылдаған судьялар, сондай-ақ баланы асырап алу туралы хабардар болған басқа адамдар асырап алу құпиясын сақтауға міндетті (102-бап). Осылайша, асырап алынған баланың өзінің биологиялық ата-анасын білу құқығы бұзылады.

Бала асырап алудың құпиялығын қамтамасыз ету үшін заңда мынадай кепілдіктер белгіленеді:

- асырап алушының өтініші бойынша асырап алынған баланың туған күні, алты айдан аспайтын мерзімге ғана сот шешімі бойынша өзгеруі мүмкін. Асырап алған баланың туған күніндегі өзгерістерге тек үш жасқа толмаған баланы асырап алған жағдайда ғана жол беріледі.

- туған жері. Асырап алған баланың туған жерінің өзгеруі тек Қазақстан Республикасының аумағында жасалады және баланың жасына қарамастан бала асырап алушының еркі бойынша жол беріледі (98-бап).

Біздің менталитетімізде бала асырап алудың құпиясын басқалардан және баланың өзінен жасыру норма болып табылады. Кеңестік дәуірден бері асырап алу құпиясына қатысты өзгеріс болған жоқ. Асырап алған ата-аналар тарапынан алдау, сатқындық балаға психологиялық жарақат әкелуі мүмкін. Бүгінгі күні ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балаларды асырап алуға, тәрбиелеуге отбасына алуға, асырауға қоғамның көзқарасы өзгерген, сәйкесінше асырап алуға деген қатынасты да түбегейлі өзгерту қажет және бұл қоғамда қалыпты құбылыс болуы керек.

ҚР «Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы» Кодексінің нормалары Конвенцияның талаптарына сәйкестендірілген. ҚР «Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы» Кодексінің 95-бабында Он жасқа толған баланы асырап алу үшін оның келісімі қажет. Баланың асырап алуға келісімін ата-аналарының не баланың басқа да заңды өкілдерінің, прокурордың қатысуымен сот анықтайды» деп атап көрсетілген.

Алайда, ҚР Азаматтық процесстік кодексінің 314-бабында: «Бала асырап алу туралы істерді сот бала асырап алушылардың өздерінің (бала асырап алушының), қорғаншылық немесе қамқоршылық жөніндегі функцияларды жүзеге асыратын орган өкілдерінің міндетті түрде қатысуымен қарайды. Қажет болған жағдайларда сот асырап алынатын баланың ата-аналарын (ата-анасын) немесе өзге де заңды өкілдерін, оның туысқандарын және басқа да мүдделі тұлғаларды, сондай-ақ он жасқа толған баланың өзін іске қатысуға тарта алады» делінген.

Мәселен, Ақтөбе облысы ювеналдық соты 2013 жылы 17 маусымда қаралған аза-

---

[5] *Обобщение судебной практики рассмотрения гражданских дел об усыновлении (удочерении) от 13.04.2013 года // Источник: Информционная система «Параграф», 10.02.2016.*

[6] *«Бала құқықтары туралы Конвенцияны ратификациялау туралы» Қазақстан Республикасының Жоғарғы Кеңесінің 1994 жылғы 8 маусымдағы қаулысы // http://adilet.zan.kz/kaz/docs/B940001400_*

маттық іс бойынша 1998 жылы туылған А.-қыз баланы асырап алу туралы азамат И.-дың арызы қанағаттандырылған. Істі қарау сәтінде А. – 14 жасқа толған, соған қарамастан сотта істі қарау барысында қатыстырылмаған, іс материалдарына білім беру органына жолданған баланың өзін асырап алу туралы жазбаша өтініші тіркелген. Сот отырысына баланың ата-анасы қатыстырылмаған[7].

Бұл норма Бала құқықтары туралы Конвенцияның 12-бабына толық сәйкес келмейді деп есептейміз, онда балаға оған қатысты барлық мәселелер бойынша осы ой-пікірлерді еркін білдіру құқығын қамтамасыз ету міндеттелген, бұл ретте баланың жасына және өсіп-жетілуіне сәйкес баланың ой-пікіріне тиісті түрде назар аударылады. Осы мақсатпен, атап айтқанда, балаға қатысты кез келген сот немесе әкімшілік іс қарау барысында не тікелей өзі не болмаса өкілі немесе тиісті орган арқылы ұлттық заңнаманың процессуалдық нормаларымен көзделген тәртіпте оны тыңдау мүмкіндігі беріледі.

Ал, сот тәжірибесінде заңның бұл талабы кейбір жағдайларда мүлдем сақталмайды. Мәселен, Ақмола облысы ювеналдық сотында азамат Н.-ның арызы бойынша жұбайының бірінші некесінен туылған, 1999 жылы туылған К. – қыз баланы асырап алу туралы азаматтық іс қаралған. Істі қарау сәтінде қыз бала 14 жасқа толған. Сот отырысына кәмелетке толмаған К. қатыспаған, оны өгей әкесі Н.-ның асырап алуына келісімі сотпен анықталмаған. Арыз қанағаттандырылған.

Осы сотпен азамат Б.-ның жұбайы М.-ның 2004 жылы туылған қызын асырап алу туралы арызы қаралған. Соттың шешімімен арыз қанағаттандырылған. Сот шешімі шығарылған сәтте қыз бала 10 жасқа толғанына қарамастан, сот қыз баланың оны асырап алуға келісімін алмағаны белгілі болды[8].

Қазақстан Республикасының «Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы» Кодексінде баланың өз пікірін білдіру құқығы бекітілген. «Бала отбасында өз мүдделеріне әсер ететін кез-келген мәселе бойынша шешім қабылдаған кезде өз пікірін білдіруге құқылы, сондай-ақ кез-келген сот немесе әкімшілік талқылау бойынша тыңдалуы керек. Он жасқа толған баланың пікірін ескеру, міндетті болып табылады» (62-бап).

М.В. Антокольскаяның айтуынша, баланың өз пікірін білдіруге құқығы төмендегілермен ерекшеленеді: баланың пікірін ескеру, біріншіден, ол тыңдалады; екіншіден, егер сіз баланың пікірімен келіспесеңіз, онда оның мүдделерін қозғайтын мәселелерді шешетіндер не себепті баланың тілектерін орындамау керек деп есептейтінін дәлелдеуі керек [4, 189]. Он жасқа толған баланың пікірін ескеру, оның мүдделеріне қайшы келетін жағдайды қоспағанда, міндетті болып табылады.

Осы уақытқа дейін Қазақстанның ұлттық заңнамасы «Баланың құқықтары туралы» Конвенцияның 12-бабында бекітілген балаға әсер ететін барлық мәселелер бойынша өз пікірін еркін білдіру құқығын жүзеге асырмайды. Бала пікірін айтуға болатын 10 жасқа дейінгі жас шамасы Конвенцияның 12-бабына қайшы келеді, онда «баланың көзқарасына баланың жасына және жетілуіне сәйкес назар аударылатыны» қарастырылған». Сот тәжірибесін талдауы баланың тұрғылықты жері туралы азаматтық істерді қарау кезінде, бөлек тұратын ата–аналар баламен қарым-қатынас уақытын белгілегенде, ата-анасына, туысқандарына байланысы жасына қарамастан, баланың пікірін ескеру қажеттілігін растайды[9].

Қазақстан Республикасының «Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы» Кодексінің 62-бабына сәйкес он жасқа толған баланың пікірін өз мүдделеріне қайшы келетін жағдайларды қоспағанда ескеру міндетті, егер ол он жасқа толса балаға сауалнама жүргізіледі, бұл «Бала құқықтары туралы» Конвенцияға ғана емес, сондай-ақ келтірілген ережеге де қайшы келеді.

Осы қарама-қайшылықтарды жою және сот тәжірибесін біртұтастығын қамтамасыз ету үшін, өз мүдделеріне әсер ететін кез-келген мәселені шешу кезінде он жасына қарамастан өз көзқарасын қалыптастыра алатын баланың пікірін ескеру қажет. Осыған байланысты, баланың заңнамада белгіленген ең төменгі жасын жою ұсынылады, кәмелетке толмаған баланың құқықтары мен мүдделерін қозғайтын істерде сот талқылауы барысында өз көзқарасын білдіре алатын бала тыңдалуға құқылы.

Бала құқықтары туралы конвенцияның 8-бабы қатысушы-мемлекет баланың өз жеке басын, оның ішінде азаматтығын, атын және отбасылық қатынастарын занда қарастырылғандай сақтау құқығын, заңсыз араласуға жол бермеу міндетін қарастырады .

«Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы ту-

[7] *Обобщение судебной практики рассмотрения гражданских дел об усыновлении (удочерении) от 13.04.2013 года // Источник: Информционная система «Параграф», 10.02.2016.*

[8] *Обобщение судебной практики рассмотрения гражданских дел об усыновлении (удочерении) от 13.04.2013 года // Источник: Информционная система «Параграф», 10.02.2016.*

[9] *Обобщение судебной практики рассмотрения гражданских дел об усыновлении (удочерении) от 13.04.2013 года // Источник: Информацтонная система «Параграф», 10.02.2016.// Generalization of the judicial practice of considering civil cases of adoption of April 13, 2013 // Source: Paragraph Information System, 10.02.2016.*

ралы» Кодекстің 61-бабына сәйкес бала ата-аналарымен, ата-әжелерімен, ағаларымен, апа-сіңлілерімен, және басқа да туысқандарымен қарым-қатынас жасауға құқылы. Ата-анасының некесін (некесін) бұзу, оны жарамсыз деп тану немесе ата-анасының бөлек тұруы баланың құқықтарына әсер етпеуі керек. Яғни, ұлттық менталитетті ескерсек, бала тек ата-аналарына ғана тән емес, әжесінде тәрбиеленіп, ата-әжесіне және басқа да туыстарына тән болуы мүмкін. Сот тәжірибесінде бұл құқық нормасы талай рет талқыға түскен.

Атап айтқанда, кейбір соттар әжелердің немерелерімен қарым-қатынас жасау уақытын анықтауға қатысты талаптарын қанағаттандырудан бас тартты, себебі олар заңнамада баланың ата-әжелерімен қарым-қатынас жасау құқығы бар болғанымен, оны негіздеу қарастырылмаған, сондықтан сот мұндай талаптарды орындауға құқылы емес деп тапқан.

Азаматтық істер бойынша азаматтың (баланың әжесінің Б) талап-арызы негізінде немересімен қарым-қатынас жасау уақытын анықтау туралы, талапты орындаудан бас тарту, апелляциялық сатыдағы қаулының күшін жою және бірінші сатыдағы соттың талап арызды қанағаттандыру туралы шешімімен келісуі келесіден туындаған. Талапкер сотқа наразылық білдіру туралы арызын бергенде, өзінің жалғыз ұлы, офицер қызметіндегі міндеттерін атқару кезінде қайғылы қаза болғанын көрсеткен. Оның жауапталушымен бір некеден 2009 жылдың 24 мамырында туған қызы бар, алайда, күрделі қарым-қатынастар себебінен оның жалғыз немересімен байланысуға құқығы жоқ. Ол немересінің бала кезінен тек анасының туған-туыстарымен ғана емес, әкесі жағының туыстарын да біліп, араласқанын қалайды. Жоғарғы Соттың сот алқасы жоғарыда аталған заң нормаларына сүйене отырып, талапкердің сотқа талап қойылуы «Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы» Кодекстің 61-бабының ережелерімен өзара байланыстылығын көрсетеді, себебі жауапкер мен сотталушы арасындағы қарым-қатынаста, бала, әлі кіші жаста болғандықтан, әжесімен әңгімелесу құқығын жүзеге асыруға мүмкіндігі жоқ. Бұған қоса, бұл жағдайда респонденттің (баланың анасы) жағынан құқық бұзушылық бар [5, 6].

Баланың атына, әкесінің атына және тегіне құқығы адамның ең маңызды жекешелендіруші қасиеті ретінде қарастырылады және тиісті субъективті заңның мазмұны ретінде анықталады. Баланың туылуын тіркеу тәртібін реттейтін ережелерді талдай отырып, бала жеке дараланған сипатқа ие болмай тұрып, аты-жөніне құқықлы екенін пайдаланады, оның басты ерекшелігі - субъект ретінде, жаңа туған нәресте болып табылатындығы деп қорытынды жасауға мүмкіндік берді. Бұл бірегей жағдай: субъективті құқық (есімге құқығы) субъект атынан емес, оның басқа барлық құқықтары сияқты, бала туылған кезден бастап пайда болатын, өмір сүру құқығымен тең, дүниеге келу фактісіне байланысты екенін білдіреді [6, 23-24]. Атын таңдаған кезде екі мүдде қатар келеді: жеке – баланың мүдесі, таңдалған есім болашақта баланың мүддесіне зиян келтірмеуі керек, келесі ұсынылған - көпшіліктің мүддесін білдіретін, себебі мемлекеттің тілдік және мәдени ерекшелігін сақтау ниетіндегі жосықсыз, саясиланған есім болуы әбден мүмкін.

Қазақстан Республикасының «Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы» Кодексінің 63, 64-баптарына сәйкес, балаға есімді ата-анасы, немесе олардың келісімімен басқа да баланың заңды өкілдері береді. Әкесі ата-анасының немесе басқа заңды өкілдердің қалауы бойынша әкесідеп көрсетілген атпен беріледі. Екі атаудан артық емес, жеке жазылатын қосарланған есім беруге рұқсат бар. Әкесінің есімі қос есім болған жағдайда, балаға олардың біреуі немесе әкесінің екі атауының біріктірілген жазбасы тағайындалады». Павлодар облысында шенеуніктер шамамен бір жарым ай Бату-Хан деген ерекше есімді нәрестені тіркеуден бас тартқан. Мұның себебі есімнің екі бөлімі арасындағы сызықша белгісі болды. Ақсу қаласының тіркеу бөлімінде ата-аналарға балаларға қос есім беруге болатынын, бірақ сызықша арқылы жазуға болмайтындығы айтылды. Алайда, жаңа туған баланың әкесі Алтынбек Ахметжанов ұлына ұлы Моңғол командирінің атын беруді шешті[10]. Павлодар облысының шенеуніктерінің нәрестеге Бату Хан есімін тіркеуден бас тартуы заңсыз деп табылды, «Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы» Қазақстан Республикасы Кодексінің 63-бабына сәйкес «бала есімге, әкесінің атына және тегіне құқығы бар. Балаға есімді ата-анасы немесе олардың келісімімен баланың басқа заңды өкілдері береді»[11].

Бұл жағдайда, Кодекстің 5-бабына сәйкес, қолдануға қайшы келмейтін ұқсас қарым-қатынастарды реттейтін ережелер нұсқасы қолданылады. Осы орайда, біз тіркеуші органның әрекеті қолданыстағы заңнаманың талаптарына сәйкес келмейді. Осы мәселе бойынша құқық қолдану тәжірибесін зерттегеннен кейін осы саладағы қызметті реттейтін нормативтік құқықтық актілерге, атап айтқанда,

[10] *Отец отстоял у чиновников необычное имя для сына // https://news.mail.ru/society/27722004/?frommail=1*
[11] *Қазақстан Республикасының «Неке (отбасы) және отбасы туралы» Кодексі. 26 желтоқсан 2011 жыл. // http://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1100000518*

«Азаматтық хал актілерін мемлекеттік тіркеуді ұйымдастыру, азаматтық хал актілерінің жазбаларына өзгерістер енгізу, қалпына келтіру, күшін жою қағидаларына»[12] толықтырулар енгізу қажеттілігін қарастырамыз.

Ресми жарияланған мәліметтер бойынша, 2012-2016 жылдар аралығында тууды тіркеу барысында барлығы 9 858 балаға қос есім берілген, солардың ішінде 2 261 есімі сызықша арқылы жазылған, ал 7 597 есімде сызықша қойылмаған. Осындай есімдерді тіркеуге қатысты азаматтар дауламаған[13].

Балаларға қос есім беру туралы норма 2011 жылы 26 желтоқсанда «Неке (отбасы) және отбасы туралы» Кодексінің қабылдануымен енгізілген. Қолданыстағы заңнамада есімдердің арасына сызықша белгісін қоюға тиым салынбаған. Кодексте азаматтарға некеге дейінгі тегіне екінші жұбайының тегін қосып жазуға сызықша арқылы жазу туралы норма бекітілген (225-баптың 3-бөлімі).

Осылайша, жалпы субъективті құқықтардың массасынан баланың жеке мүліктік емес құқықтарын бөлуге болатын бірқатар мүмкіндіктерді талдай отырып, біз келесідей қорытындыларға келеміз:

1) Баланың жеке мүліктік емес құқықтары субъективті жеке құқықтар ретінде тұлғаның жеке басына қатысты, бала туған сәттен бастап туындайтын, баланың рухани дамуын қамтамасыз етуге және қоғамның толыққанды мүшесі болып қалыптасуына тәрбиелеуге бағытталғандығымен айқындалады.

2) «Бала құқықтары туралы» Конвенцияның 12-бабында баланың өзіне қатысты барлық мәселелер бойынша өз пікірін еркін білдіру құқығы бекітілген. Қолданыстағы заңнамада бекітілген балаға өз пікірін білдіруге құқық беретін 10 жасқа дейінгі жас шамасы Конвенцияның 12-бабына қайшы келеді, онда «баланың көзқарасына баланың жасына және жетілуіне сәйкес тиісті көңіл бөлінеді» делінген. Сот тәжірибесінің біртұтастығын қамтамасыз ету үшін, оның мүдделеріне қатысты кез-келген мәселені шешуде он жасқа байланысты емес, өзінің көзқарасын қалыптастыра алатын баланың пікірін ескеру қажет. Осыған байланысты,

- кәмелетке толмаған баланың құқықтары мен мүдделерін қозғайтын істерде, сот талқылауы барысында баланың өз көзқарасын білдіру мүмкіндігі, тыңдалуға құқығы туралы заңнамада белгіленген ең төменгі жасты алып тастау ұсынылады.

- Қазақстан Республикасының ұлттық заңнамасында «Баланың құқықтары туралы» Конвенцияның 12-бабында бекітілген балаға қатысты барлық мәселелер бойынша өз пікірін еркін білдіру құқығын іске асыру ұсынылады.

3) «Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы» Қазақстан Республикасы Кодексінің 102-бабында асырап алудың құпиясын белгілейді, осылайша асырап алынған баланың өзінің биологиялық ата-аналарын білу құқығын бұзады. Осыған байланысты баланың «Бала құқықтары туралы» БҰҰ конвенциясының 7-бабымен реттелетін ата-анасын білу құқығын ұлттық заңнамада жүзеге асыру ұсынылады.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Темникова Н.А. Реализация и защита личных неимущественных прав ребенка в семейном праве России: автореф. дисс. канд.юрид.наук. Екатеринбург, 2006. - 27 с. // http://netess.ru/3yuridicheskie/79722-1-realizaciya-zaschita-lichnih-neimuschestvennih-prav-rebenka-semeynom-prave-rossii.php

2. Лыкова Н. «До 2020 года в Казахстане появятся порядка 9 детдомов семейного типа» 4.09.2014 г. // https://i-news.kz/news/2014/09/04/7708075-do_2020_goda_v_kazahstane_poyavyatsya_po.html

3. Муликова С.А., Кенжебаева С.К., Абдакимова М.К. Практика социальной работы с детьми-сиротами и детьми, оставшимися без попечения родителей в Казахстане // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. – 2015. - №11. – С. 102-105.

4. Антокольская М.В. Семейное право. Изд. 2-е, перераб. и доп. – М.: Юристъ, 2006. - 321 с.

5. Ак-Куова Г.Б. Вопросы защиты прав ребенка в законодательстве Республики Казахстан // http://www.enu.kz

6. Матвеева М.В. Права ребенка в семейном праве: проблемы законодательства, теории и практики. Автореф. дисс. канд.юрид.наук. – М, 2017. - 30 с..

[12] *Қазақстан Республикасы Әділет министрінің 2015 жылғы 25 ақпандағы № 112 бұйрығы. Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде 2015 жылы 21 сәуірде № 10764 тіркелді. // http://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1500010764*

[13] *Отказ в регистрации имени Бату-хан в Павлодарской области признали незаконным // https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/otkaz-registratsii-imeni-batu-han-pavlodarskoy-oblasti-305978/*